

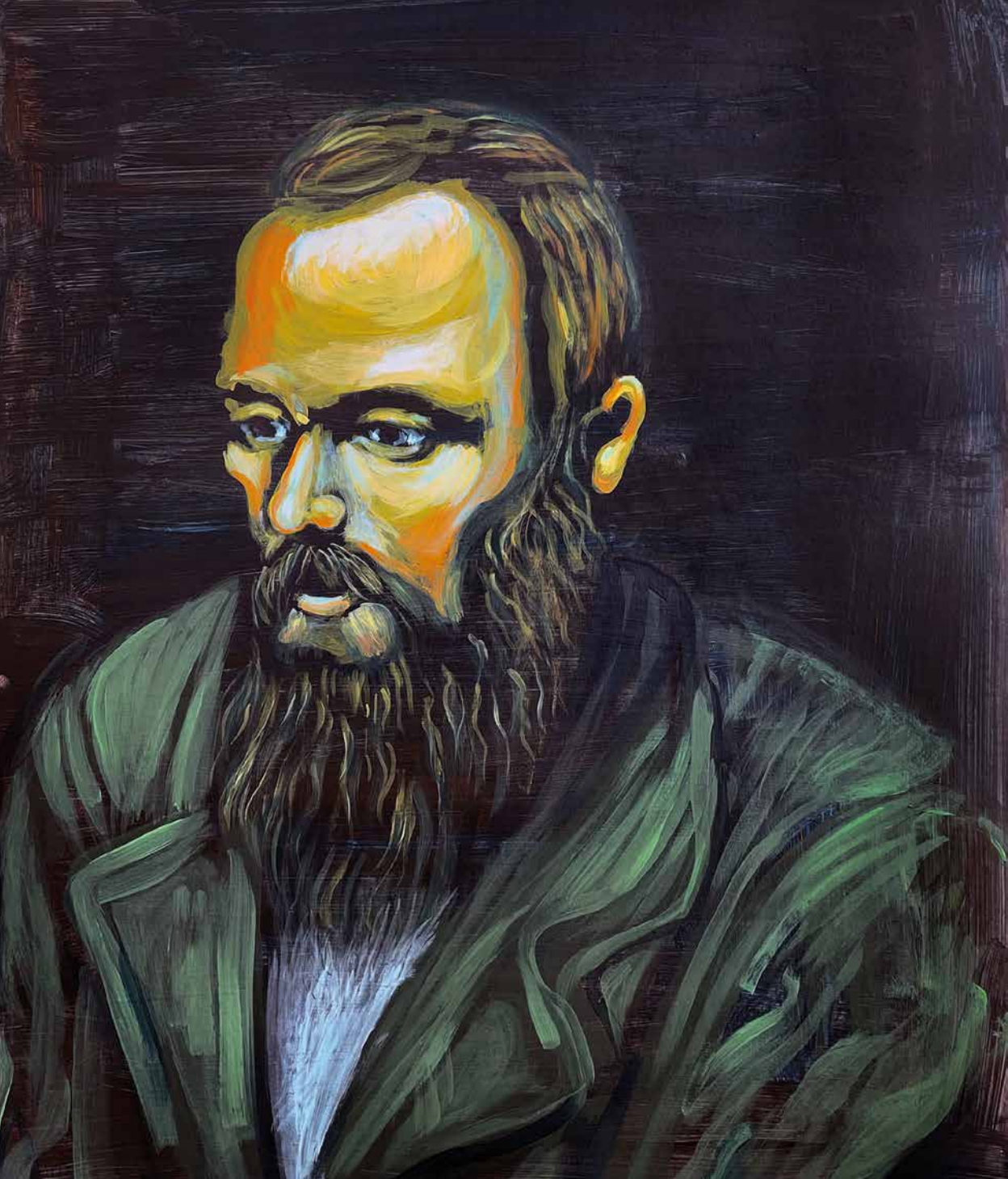
Владика Максим

ПОРТРЕТИ ЈУНАКА
И ЈУНАКИЊА
ДОСТОЈЕВСКОГ

■ Laguna ■

Copyright © 2022, Максим Васиљевић
Copyright © овог издања 2022, ЛАГУНА

**ПОРТРЕТИ ЈУНАКА И ЈУНАКИЊА
ДОСТОЈЕВСКОГ**

Фјодор Достојевски, акрил на картону, 2021.

Најпознатији портрет Достојевског насликао је Василиј Перов по налогу Павла Третјакова 1872. године. Перов се са великим симпатијама односио према Достојевском и посебно је високо ценио роман *Злочин и казна*.

Садржај

Предговор: Максим и Достојевски (владика Григорије диселдорфски) . . .	9
Увод	11
I Весник живота изнад логаритма и алгорита	15
Плодови јеванђелског семена	17
Слобода као бунт	20
Жудња за неспутаним животом	21
Одмеравање са ништавилком	24
Етички недетерминизам	26
Вера у човека	28
Прочишћавање љубави	30
Рецепција Достојевског	31
<i>Homo deus vs homo indeterminans</i>	34
II Између надреализма оностраног и хиперреалности оностраног	35
Заједница са несагласнима са нама	37
Чаролија нарације	41
Бунт против „вечних принципа“	43
Слабост која побеђује	45
III Свет јунака и јунакиња Достојевског	51
Случај Холбајновог <i>Мрџивої Христїа</i>	55
Спасење има и димензију губитка	56
Степенице ка адском подземљу	57
С оне стране еуклидске геометрије	60
Јунаци и јунакиње са сликарског платна	62
IV Сlike Владике Максима на тему Достојевског	69
Закључци	83

V Биографија Достојевског и важнији списи	85
Детињство	85
Младост	87
Први списи	89
Стрељање, помиловање и робија у Сибиру.	90
Повратак у Санкт Петербург и нова дела	90
Прво путовање у Европу (1862).	91
Делатност 1864-1867	93
Ново путовање у Европу	95
Повратак у Русију (1871)	97
Рад на <i>Пишчевом дневнику</i>	98
Упокојење и сахрана	100
Важнија дела Достојевског	101
Романи	101
Новеле.	102
Индекс ауторових слика у овој књизи	103
Индекс имена	105
О аутору.	109
Литература	111

Предговор

Максим и Достојевски

Страшно ми је драго да имаш такав апетит према животу“, рекао је један брат другоме у роману *Браћа Карамазови*. Гледајући све што чини на разним пољима, од своје пастирске делатности па до уметности, најрадије бих ове речи поновио свом дугогодишњем сабрату и пријатељу Максиму Васиљевићу.

Владику Максима познајем отприлике једнако дуго колико читам Достојевског. Има томе безмало четири деценије. Читајући ову књигу и гледајући Максимове илустрације, сетио сам се оних древних књига које су илустровали највећи мајстори једног времена. А онда сам помислио како је одиста оригинална идеја да се јунаци романа Ф. М. Достојевског представе не само речју већ и сликом.

Књига владике Максима подсетила ме је, између осталог, на један за мене важан закључак – да се човек, као у огледалу, огледа пред другим човеком и у другом човеку. Што је онај у коме се огледамо већи, то су све наше особине видљивије. Кроз ликове јунака које је представио владика Максим упознао сам боље оног којег познајем више од три деценије. Или сам бар мислио да га познајем. Он је на тераси своје скромне куће, у Алхамбри поред Лос Анђелеса, писао и сликао срцем. Ту се, рекао бих, догодио један необичан сусрет – српски владика у западној Америци срео се с Достојевским као са

својим далеким претком, тамо, на малом балкону на којем свакодневно слика и пише. И кад год узмем ову књигу у руке, видим их како на балкону заједно стоје и нешто озбиљно разговарају. Пошто је желео да јунаке Достојевског сликом и речју опише, Максиму се догодило нешто чега нисам сигуран да је свестан. Наиме, помогао је велики и чудесни руски пророк и писац аутору ове књиге да ослика и опише самог себе. Изнад свега, да опише свој однос с Достојевским, који је опосредован Христом, у којег су свако на свој начин, и владика и његов далеки узор и пријатељ, загледи. У том сусрету, рекао бих, Достојевски је епископу поновио оне чувене речи: „Милосрђе је најважнији закон постојања за цело човечанство.“

И као што рекох, аутора ове књиге познајем читав један животни век. Верујем да би у њему и сам Достојевски видео необичног, неспутаног, разиграног христочезњивца који несумњиво може бити један од његових јунака попут Аљоше или кнеза Мишкина.

Када сам једном посетио гроб Достојевског, на лепом каменом крсту угледао сам уклесане речи из Јеванђеља: „Заиста, заиста вам кажем, ако зрно пшенично, паднувши на земљу не умре, онда једно остане; ако ли умре, много рода роди“ (Јеванђеље по Јовану 12, 24). Парадоксално, али истинито: зрно када падне, умре, и много рода да.

И у књизи владике Максима видећете клас пун живота који је настао из оног зрна што је пало на земљу и умрло, а потом велики род дало. Зато сам искрено захвалан на овој књизи написаној у част Руса и Европљанина Ф. М. Достојевског. Није нимало случајно што владика Максим Васиљевић, као човек Истока на Западу, доноси ову књигу у тренутку када Исток и Запад ратују. Усуђујем се рећи да ратују можда и стога што су заборавили на вечне истине Достојевског.

Владика Максим их није заборавио. Напротив, својом књигом нас снажно и аутентично подсећа на њих.

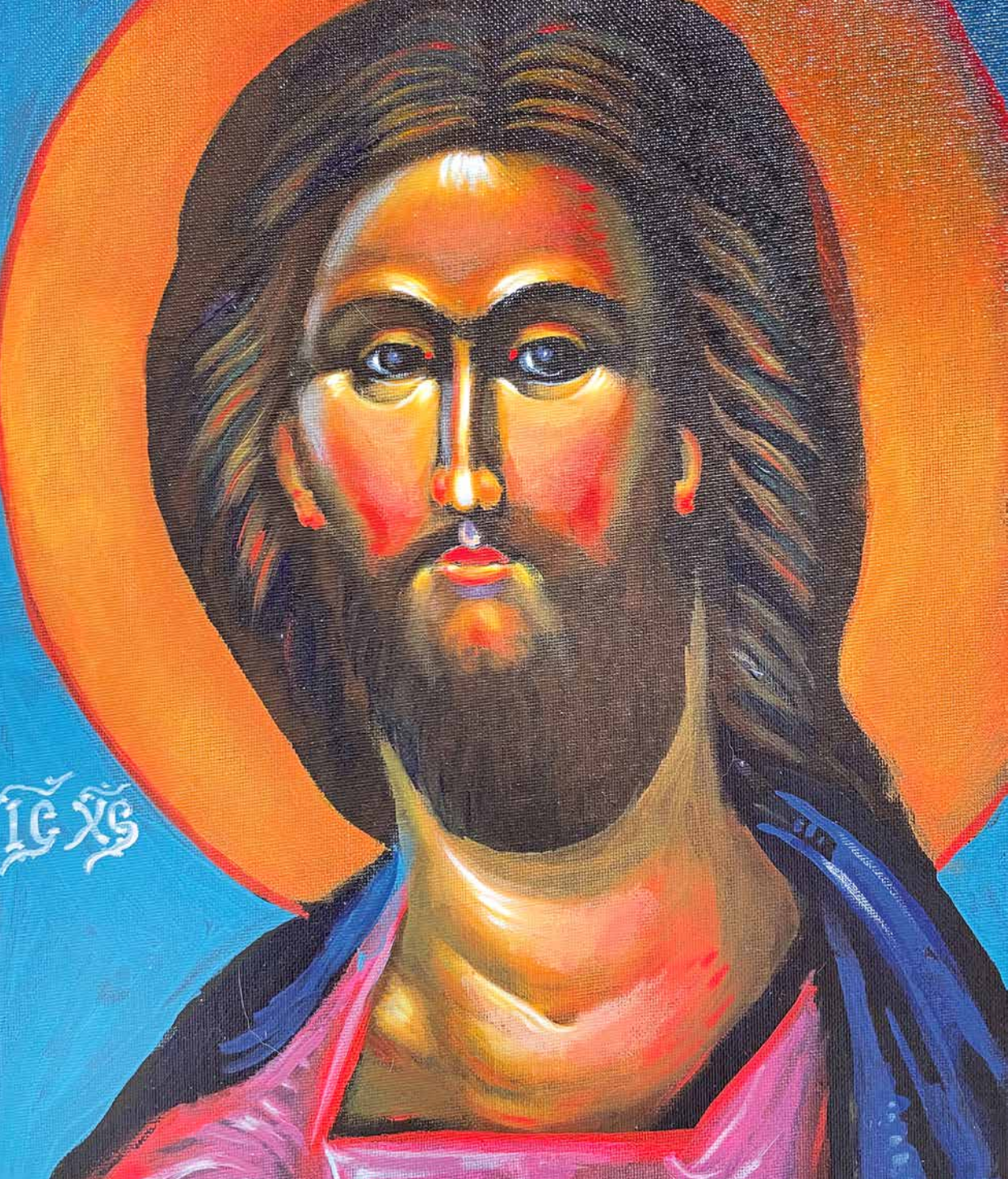
Владика Григорије диселдорфски

Увод

Садржај ове књиге потекао је из подстицаја који својим делима не престаје да пружа Фјодор Достојевски. Велики писац је 2021. године неколико уметника подстакао на сликарске подвиге. Ова књига је дар сећања на тај подстицај; сећања, које се бојама прелива на сликарска платна.

Како би своје портрете што верније књижевно насликао, Достојевски је изабрао широко платно новеле, епистоларног романа, дневника и слично. На норвешког сликара Едварда Мунка извршио је дубок утицај, посебно новелом *Кројика*, тј. причом о самоубиству несрећне девојке што се због сиромаштва удала за богатог човека који је није волео, него ју је сматрао за објекат своје љубави. И Мунк и Достојевски су делили слабост према болеснима и сиромашнима. Једно од Мункових најпознатијих сликарских дела, *Болесно дете*, било је одраз ауторове туге због смрти вољене сестре од туберкулозе. Мунка су напослетку пронашли мртвог, а крај њега књигу Достојевског.

За директорку галерије *Трејџаков* Зелфиру Трегулову Мунк је за уметност урадио исто што и Достојевски за књижевност: „Извратио је људску душу изнутра и завирио у понор и вртлог страсти који раздвајају људе, откривајући сложеност људске природе.“ Слике

Христос Достоевског, акрил на платну, 2021.

„Кажу да руски народ слабо познаје Јеванђеље, не зна основна правила своје вере. Можда је то истина, али зато он познаје Христа, и од искони га носи у свом срцу. У то нема сумње.“ (Достоевски, *Дневник писца*, 1873)

на страницама ове књиге показују таквог човека какав је човек Достојевског, обучен у тело и крв, који живи, страда, пада и устаје.

Истовремено, те слике су резултат једног „нееуклидског“ читања стварности. Фјодор не ствара уметност или лепоту, него радије исповеда оно што му је на души; отуда задивљујућа уверљивост.

„Лепота је“, како каже Дмитриј Аљоши, „ужасна и страшна ствар. Страшна зато што се не да описати, а не да се описати стога што је Бог задао све саме загонетке. Ту се обале састају, ту све противречности заједно живе.“

Велики боготражитељ са манама и врлинама, својим смиреним духом привлачи Божју благодат, која у наставку магнетише читаоце, верујуће и неверујуће. И док читалац мисли да чита детективски роман, писац му усађује семе вере и скривену утеху да се кроз страдање и смрт достиже истинити живот. Обраћа се из дубина јеванђелског искуства и говори литургијским језиком Цркве. „Обећао си им хлеб небески. Али може ли се у очима слабог, вечно опаког и вечно незахвалног људског племена изједначити са земаљским?“ Незаситивом жудњом писац шири процепе душе и открива унутрашње процесе људске стварности, али се ту не зауставља. Још пре модерне психоанализе ослобађа субјективни идентитет и егзистенцијалну другост од интелектуалних концепата. Показује да здрава личност није прво пуки биолошки „селф“ па тек онда релационо биће. Личност извире из догађаја односа и због тога су за његове јунаке и јунакиње битни исповест, свештеник и литургијски миље. Ту се наглашава да личност не можеш бити док се не жртвујеш за другог.

Насупрот неким другачијим погледима на Цркву наших дана, речи из *Пишчевој дневника* звуче као аларм: „Истинску суштину Православља сачињава – служење свему човечанству. Православље је на то одређено.“ Овим се отклања скучени приступ институционалне цркве и отварају се хоризонти личног, харизматичног сведочења.

Ова књига излази на светлост дана у моменту када се на простору шире пишчеве отаџбине одвија највећа драма од Другог светског

рата, која сеје смрт, уништење и беду. И ми се поново подсећамо сложености „руске душе“ коју потврђују јуродиви јунаци Достојевског – поред осталог, критичари апсолутизма, голе власти и тријумфализма империје. Берђајев је у књизи *Руска идеја* показао да када код Руса дође до тога да не може да се оствари увелико прихваћена идеја, онда наступа парадокс, антиподни резултат или трагични безизлаз. Упркос свему, надамо се да зрачење Достојевског и других великих руских писаца не може спречити једна историјска катастрофа. Уосталом, Достојевски заступа другачију логику која узводи у *мистицизму*, у тајну крајњег смирења, и због тога је то сила која се „у немоћи показује савршеном“ (2. Кор. 12, 9).

Владици Григорију захваљујем на предговору, а оцу Стаматису Склирису на опсежној студији о сликарским платнима у овој књизи. Његова проницљива уметничка критика јесте подстицај не само за даље читање Достојевског него и за сликање.

Владика Максим
Лос Анђелес, 1. октобар 2021.

Весник живота изнад логаритма и алгоритма

Свет је славио двестагодишњицу рођења Фјодора Михаиловича Достојевског (рођен 11. новембра 1821. године у Москви, а умро 9. фебруара 1881. године у Санкт Петербургу).

Велики јубилеј писца романа и кратких прича чије психолошко проницање у најтамније кутке и процепе људског срца, скупа са његовим непревазиђеним моментима просветљења, није оставило равнодушним ни савременике ни долазеће нараштаје. Славили смо, дакле, јубилеј писца који је ствари називао правим именом без претензија да буде судија, и који не престаје да пред нас износи загонетке, пуштајући нас да их сами решимо.

Порукама попут ових: „живот се гуши кад нема сврхе“, „нема среће у лагодности; срећа се рађа из невоље“, „лепота ће спасти свет“ или „истина без љубави је лаж“, Достојевски је у све нараштаје утиснуо неизбрисиви духовни отисак као један важан подсетник. Подсетник да ћемо се, као у дубини крхка створења, у свету који тражи сензације, увек сударати са својим ограничењима и да нам је потребна помоћ одозго.

Но како смо прославили јубилеј Достојевског? Свечаним академијама? Објављивањем зборника са научног скупа? Или би можда више приличило да великом Русу и Европљанину, у коме се сусрећу

Настасја Филиповна (Идиот), акрил на платну, 2021.

Настасјин карактер је приказан у ретком моменту чуђења када, затечена Мишкиновим речима, увиђа један другачији начин гледања на живот. Бобен је рекао да је кнез Мишкин „принц емпатије“.